ՓՈՒՂ

ԹԻՒ 1216 — ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ — 1877 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 5

ԱԶԳԱՅԻՆ

Կհրատարակեմք այսօր, մեր նախորդ թերթով յիշուած նամակն՝ որ, ինչպէս կանխաւ ծանուցած ենք, փարիզէն գրուած է Մուրատեան վարժարանի խնդրոյն վրայ, և ուշադրութեան արժանի է։

Փունջի 1199 թուոյն Ազգային բաժնին մէջ տեղեկութիւն կուտաք, թէ Պատրիարքարանն ու Մխիթարեանք Մուրատեան դպրոցի վաճառման մասին կբանակցին, և թէ՝ Պատրիարքարանը Մխիթարեանց տուած գրաւոր բացատրութիւններէն գոհ է. այժմ միայն կուզէ իմանալ թէ մեր ազգէն (Լուսաւորչականներէն) քանի՞ տղայ և ե՞րբ պիտի առնուի. յորմէ և դուք հետեւցնելով, թէ Մխիթարեանք սոյն հարցմանց եւս օրինաւոր և գոհացուցիչ պատասխաններ պիտի տան, կյուսաք որ սոյն խնդիրը յօգուտ Հայ-որբին և աղքատին և ըստ բարձր կամաց՝ Սամուէլ-Մուրատայ կլուծուի. և այսպէս սոյն խնդիրը վերջացած կը համարիք։

Սակայն, բարեկա՛մս, ինչո՞ւ այդպէս շուտ սոյն խնդիրը լուծուած կհամարիք, և երբէք չէք դիտեր թէ Պատրիարքարանը ինչի՞ յենլով և վստահելով, Մխիթարեանց բռնած ընթացքէն գոհ, այդ ինքն խնդիրը այդպէս լուծել կուզէ և կամ լուծուած կհամարի, միայն իմանալով թէ Մխիթարեանք Լուսաւորչականներէն քանի՛ տղայ և ե՛րբ պիտի առնուն։

Մխիթարեանք կուզեն Մուրատեան և Ռափայէլեան վարժարանները միացնել։ — Միթէ այս կարելի՞ և ներելի՞ է. որովհետև այդ երկու դպրոցներու նպատակն բոլորովին իրարմէ տարբեր է, ինչպէս կտակները կորամադրեն. մին կրօնական նպատակ ունի, միւսը՝ բոլորովին աղատ և գիտնական. մին ըստ ամենայնի Մխիթարեանց խղճմտանքին և կամքին ձգուած է, ա՛յնպէս որ նոքա աղատ են ուզածնին ընդունելու, և չուզածնին՝ մերժելու, հարուստ եղեր աղքատ եղեր. մինչդեռ Մուրատեանը ոչինչ և աղ+ապին կը վերաբերի, և Մխիթարեանք սոյն դպրոցը միայն այդ խեղճերուն անուամբ պիտի ուղղեն և կարգադրեն. ուստի ի՞նչ կարելի բան է, որ այդ երկուքը միանան, և ի՞նչ զարմանալի, որ Պատրիարքարանն այդ միացման խնդրոյն վրայ ուշի ուշով չխորհիր և թոյլատրելու կզիջանի։

Մխիթարեանք կուզեն այժմու Մուրատեան դպրոցի շէնքը վաճառել, յայտնելով որ բաւական բարձր գնով ուզող կայ, և թէ՝ շէնքին դրամով աւելի կալուածներ պիտի գնեն Սամուէլ Մուրատայ նպատակն աւելի արդիւնաւորելու համար, և Փարիզի մէջ նորէն Ռափայէլ-Մուրատեան դպրոցներու մի հիւղը պիտի ունենան բարձր դասու ուսանողաց համար. և Պատրիարքարանն այս բացատրութենէն ալ գոհ, լռելեայն Մխիթարեանց իրաւունք կուտայ այն հոյակապ և երեւելի շէնքը ծախելու. սակայն միթէ իմաստուն Պատրիարքարանի մը կը վայելէ՞ Մխիթարեանց այս բացատրութեան հաւանիլ և լուռ կենալ։ Հարցնենք.

1.— Եթէ իրօք Մխիթարեանք դպրոցին դրամագլուխը մեծցնել կուզեն, ինչո՞ւ 1–2 տարի եւս չեն սպասեր և այն ատեն ծախել. մինչդեռ եթէ այսօր 1,000,000 արժէք ունի, 1–2 տարի վերջը $1^1/_2$ միլիոն ֆրանք աւելի կարժէ կըսեն, ինչպէս իրենք ալ գիտեն։)

2.— Միթէ Սամուէլ Մուրատայ կտակած դրամագլուխը բաւական չէ՞ դպրոց մը բանալու, Հայ-որբը և աղքատը ձրի կրթելու և դաստիարակելու համար, որ արդի շէնքը ծախել կուզեն. և որ ծիծաղելին և ցաւալին է, ի՞նչ կը նշանակէ «Կալուածներ պիտի գնեն Մուրատայ նպատակն աւելի արդիւնաւորելու համար»։

Մխիթարեանք ի՞նչ արդիւնք ցուցին ցարդ որ կյանդգնին և մինչև կհամարձակին իսկ սոյն ազերախտ խօսքը յայտարարելու։ Այսօր կէս դարէ աւելի է, որ Մխիթարեանք այն ահագին գումարը իրենց ձեռքին մէջ ունին, որ միայն Հայ-որբին և աղքատին դաստիարակութեան նուիրուած է, որ Հայ-որբը և աղքատը այդ փողով ըստ կարելւոյն և ըստ ժամանակի պահանջման ուսում առնէր. այսօր քանի՞ Հայ որբ և աղքատ՝ ըստ բարձր նպատակի Սամուէլ Մուրատայ այն անմահ բարերարին՝ կրթութիւն առած է. եթէ իւրաքանչիւր տարի իրարու վերայ 10 որբ և աղքատ կրթուէր և կիրթ ընկերութեան ասպարէզը գար, այսօրուան օրս մօտ 250–300 Մուրատայ սանունք պիտի ունենային, կիրթ, գործօն, ազգասէր, հայրենասէր և գոնէ «ոչոչ» ազգային յառաջադիմութեան. բայց այսօր ունի՞նք գոնէ 2–3 այսպիսի Մուրատայ-Սանունք։

Իրաւ է, Մխիթարեանք երբեմն աստ և անդ Մուրատայ անուամբ դպրոց բացին և փակեցին. բաւական աշակերտներ հաւաքեցին ըստ կամս, սակայն ի՞նչ սորվեցուցին, ի՞նչ կրթութիւն տուին. քանի՞ հայագէտ, թուագէտ, պատմագէտ, բնագէտ, քիմիաբան և.ն. և.ն. հանեցին. կամ գոնէ այն տասնաւոր խեղճ և անմեղ տղոց գիտնական ընդհանուր ծանօթութիւններ տուին։ Հանգուցեալ անմահ Թէոդորեանի պատմութիւնն արդէն մեծ ապացոյց է Մխիթարեանց ամեն մի զգացման և գործողութեանց, այս մեծ խնդրոյն մէջ։

Բայց Մխիթարեանք լաւ կճանաչեն Հայն ու Հայոց Պատրիարքարանը. և ասոր համար այսպէս շարժած են ցարդ և դեռ այսպէս եւս շարժել կուզեն. սակայն մենք, որ այսօր լաւ կճանաչենք զՄխիթարեանս ներսէն և դրսէն, միթէ այլ եւս կվայելէ՞ լռել, և բիւրաւոր Հայ որբոց և աղքատաց իրաւունքը զոհել նոցա քըմաց և հաճոյից։

Ենթադրենք, որ Մխիթարեանք իրօք այսօրուան օրս իրենց յայտարարութեան համաձայն պիտի գործեն. սակայն եթէ խելք ունինք, քիչ մը տրամաբանութիւն ունինք, հաւատա՞նք այս յայտարարութեան գործադրութեան և արդիւնքին։ Թողունք, որ նոցա ցարդ անգործութիւնը և անխղճութիւնը մեզ մի այլ որ և է երաշխաւորութիւն չկրնար տալ. միթէ այսօրուան օրս Վենետիկի վանուց տէր և իշխան ո՞վ է, որ կարելի լինէր նոցա մի քիչ ըմբռնելուն և գործունէութեան ու շարժման։ Նոքա որ երբեմն աւելի ազատ էին, աւելի Հայ-ոգի և Հայ-զգացում ունէին քան թէ այսօր, և ա՛յն գործել կարողացած ժամանակնին չգործեցին. միթէ այսօրուան օրս պիտի գործե՞ն, ինչպէս որ պէտք է ըստ ամենայնի։ Երբէ՛ք, երբէ՛ք. քանի որ այսօր Վատիկանն է առաջնորդ Վենետիկի, և Վենետիկ Վատիկանի դէմ մաղիւ չափ չէ կարող գործել. այլ եւս բոլորովին կորսուած է այն մեծ դրամագլուխը, որ Հայ-որբին և աղքատին իրաւունքն է, և այն ատեն ո՞վ պիտի իշխէ այն էշխանութեան հետ կռուելու, Հայ-որբին և աղքատին իրաւունքը կորզելու համար։ Միթէ Պատրիարքարա՞նը, միթէ վեհափառ Կաթողիկո՞սը։ Այսո՛ր է ժամանակը, այսօր միա՛յն կարելի է իրաւունքի տէր լինել. ուստի պէտք չէ Մխիթարեանց տուած բացատրութիւններէն գոհ ըլլալ և ամեն ինչ նոցա կամքին թողուլ։ Պատրիարքարանը պէտք է սա պատմական կէտերը, Ա.— որ Մխիթարեանք Սամուէլ Մուրատայ դրամագլուխն ի սկզբան հակառակ որ և է օրէնքի և խղճի մասամբ խորած են. Բ.— որ Մխիթարեանք ցարդ ըստ կտակին երբէք վարուած չեն, և Գ.— որ այսօրուան օրս իրենց դրութիւն երբէք Ազգին օգուտ չկրնար ընծայել,— ուշադրութեան առնելով, իմաստութեամբ շարժի և գործէ, թէ չէ՝ վա՛յ Պատրիարքարանի. ապագայն եթէ զՄխիթարեանս տասն անգամ դատապարտէ և նզովէ, զՊատրիարքարանը տասն անգամ տասը պիտի դատապարտէ, որ պարտաւորութիւն ունի ազգային որ և է իրաւանց հսկելու և տնտեսելու և երբէք ոչինչ չկորսնցնելու։

Պատրիարքարանը երբէք պէտք չէ բաւականանայ, և սոյն խնդիրը լուծուած համարի, երբ Մխիթարեանք պատասխանեն, որ Լուսաւորչականներէն այսչափ տղայ և այս ինչ ժամանակ պիտի ընդունին. այլ պէտք է խորհի, որ սոյն իրաւունք միայն Հայ-Լուսաւորչականին չվերաբերիր, Հայ-Բողոքական և Հայ-Կաթոլիկ որբն ու աղքատն ալ հաւասար իրաւունք ունի, և ինք պէտք չէ միայն մասի վրայ խորհի և մասի համար գործէ, այլ ամբողջ Ազգին և բոլոր Հայ անունը կրող որբին և աղքատին վրայ ալ խորհի, և ասոր համար ամենայարմար միջոցն է, մի համազգային ժողովով խնդիրը ուշադրութեան առնուլ, խորհիլ, խօսիլ և գործել, այնպէս որ թէ՛ Սամուէլ Մուրատայ նպատակ իւր վախճանին հասնի, և թէ՛ իւրաքանչիւր Հայ-որբ և աղքատ իւր հաւասար իրաւունքը չկորսնցնէ։

Գործը համազգային է, և համազգայիններով պէտք է գործել. համազգային ժողովը հարկաւոր է սոյն գործին կարգադրութեան համար, և Պատրիարքարանը իբրև Հայ-մեծամասնութեան գլուխ պարտի սոյն քայլը առնուլ։

Ուրիշ որ և է կերպիւ և միջոցաւ «չիք փըրկութիւն տանս այսորիկ», և ահա մէկ կողմէն Սամուէլ Մուրատ և միւս կողմէն Ս. Թէոդորեան իբրև անմահ պահապաններ այս տանս, պիտի գոռան ու գոչեն «Հսկեցէ՛ք, հսկեցէ՛ք, ի՞նչ կընէք, թէ չէ՝ հազար վա՛յ ձեզ, հազար վա՛յ քեզ Պատրիարքարա՛ն»։

Տա՛յր Երկինք, որ Պատրիարքարանը գործը ամենակողմանի նայուածքով կարգադրելու ձեռնարկէր յօգուտ և իյառաջադիմութիւն Ազգին։

Տ՚ՈՆՈՓ

Կլսեմք, թէ ազգային երեսփոխանաց մէկ մասն՝ Ս. Պատրիարք Հօր կառաջարկեն, ազգային ժողովոյն վերջին նստին մէջ որոշեալ միամսեայ դադարն երկարաձգել. առարկելով, թէ անտիպ մնացած ատենագրութեանց տպագրութեան համար ամսէ մ՚աւելի ժամանակ պէտք է, թէ կեդր. մնտուկին հաշուէկշռին մէկ գլխաւոր մասն որոշուեցաւ, և թէ՝ առայժմ դաստիարակութեան խնդիրը մնացած է, և նորա գործադրութեան համար ալ ժամանակիս պարագաները չեն ներեր։

Երեսփոխանաց մէկ մասին այս առարկութիւնները լսելով, մեք ալ կձայնա-

կցիմք նոցա, և կյուսամք որ Ս. Պատրիարք Հայրն ալ կհաւանի, և վերոյիշեալ առաջարկութիւնն ուշադրութեան առնլով կգործադրէ։

Շատ հաւանական է, որ այս առաջարկութիւնն ուրիշ բանաւոր պատճառներ ալ ունենայ։ Ուստի, Նորին բարձր Սրբազնութիւնը գործադրելով զայն՝ չկրնար որ և է պատասխանատուութեան ենթարկուիլ։ Մեք, իբրև ատենագրիր Ազգային ժողովոյն, այժմէն կայտարարեմք, թէ անտիպ մնացած ատենագրութեանց տպագրութիւնը մէկ ամիսէն չաւարտիր. և որովհետև ատենագրութեանց ամենքն ալ տպագրեալ առ ձեռքն ունենալ անհրաժեշտ կհամարուի՝ ինչպէս որ է, ուստի դէթ այս պատճառաւ հարկ է որոշեալ միամեայ դադարն երկարաձգել։

Տիգրանակերտէն սեպ. 14 թուով դբրուած նամակ մը՝ տեղւոյն վարժարանաց տարեկան հարցաքննութեանց կատարուած ըլլալը, և ուսանողաց գոհացուցիչ վիճակի մէջ գտնուիլը կծանուցանէ, և շնորհակալութեամբ կյիշէ վարժարանին դասատու Ադամեան Պետրոս էֆէնտիի փոյթեռանդն աշխատասիրութիւնը։— Հարցաքննութեանց ներկայ գտնուեր են ժողովականներէն ու խնամակալներէն զատ, օտարազգի երեւելիք ալ։ Քննիչք իրենց գոհունակութիւնը յայտներ, և ստորագրեալ վկայագիր մը յանձներ են, որոյ օրինակը կեդրոնական վարչութեան ուսումնական խորհրդոյն հաղորդուեր է։

Նոյն նամակը կծանուցանէ մեզ, թէ առաջ. փոխանորդ արժ. Տ. Յովհաննէս Շահինեան անձնուիրաբար աջակցելով ազգային ժողովոյ՝ իւր պաշտօնը ստարժանւոյն կկատարէ։

Պալըքէսիրի գաւառական նորընտիր ժողովն, Պալըքէսիրի վիճակին առաջնորդ ընտրեր է Սարգիսեան գեր. Տ. Տիմոթէոս Ծ. վարդապետն, որ՝ ինչպէս յայտ է՝ սահմանադրութեան գործադրութեան պաշտօնով ժամանակէ մը հետէ յիշեալ քաղաքը կգտնուէր։

Գաւառական ժողովոյ 19 անդամները ներկայ գտնուեր, և ամենքն ալ Նորին դերապատուութեան համար քուէարկեր են։

Կմաղթեմք, որ Տ. Տիմոթէոս վարդապետ, բարի բարի գործերով յաջողի միշտ այսպէս հասարակաց սիրտն ու սէրն յինքն գրաւել։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Զենք կրնար դիւրութեամբ որոշ դաղափար մ'առնուլ և տալ ներկայ դարձուածոց վրայ։ Իրարու հակառակ բազմադիմի լրոց, տեղեկութեանց ու դիտողութեանց մէջ կատանիմք։ Պահ մը հաշտութեան յոյսեր կծագին. և ահա քիչ մ'ետքը ամենայն յոյս ի դերեւ կելնէ։ Վերջապէս կտեսնուի որ պատերազմող երկու կողմերն ալ պատերազմը շարունակել որոշած, և ձմերային պատրաստութեանց հետամուտ են։ Կըսուի, թէ ինչպէս կայսերական կառավարութիւնը հաշտութեան բանակցութիւն չընդունիր, քանի որ ռուսք օսմանեան հողին վրայ կդտնուին. նոյնպէս՝ Ռուսիոյ կառավարութիւնը իւր կորչագոփի բերնով շրջաբերականաւ մը յառաջագոյն ծանուցած է բոլոր կառավարութեանց թէ որևէ միջամտութիւն անընդունելի է, և թէ խնդրոյն լուծումն ղինու զօրութեան թողուած է։ Ռուսիոյ կայսրը Ռուսաստան դառնալու դիտաւորութիւն չունի, առանց պատերազմին վերջ տալու. և կայսրուհին՝ որոյ համար կըսուէր թէ Պուքրէշ պիտի դայ, կայսրը համոզելու և հետը առնել Ռուսաստան տանելու,— յետաձգեր է այս ուղեւորութիւնը։ Կայսեր բոլոր եղբայրներն ու որդիքն ալ պատերազմական վայրերը կդտնուին, որոյ օրինակը տեսնուած չէ անցեալ ժամանակաց մէջ։ Ռուսիա աճապարանօք բանակ մ'ալ Պուլղարիա կանցունէ, և Ռումելիի մէջ ձմեռն թէեւ շուտով կկոխէ, բայց ռուսք կյուսան եղեր, որ տակաւին օդերը կբացուին, լաւ աշուն մը կըլլայ, և իրենք կյաջողին վերջին օրերս մեծ յաղթութիւն մը գործել և վախճան տալ պատերազմին։ Ասիոյ կողմը Մելիքոֆ զօրավարին քով գտնուող Տէյլի Նիուզի թղթակիցն ալ հոկտ. 6 թուով հեռագրած է, թէ ռուսք մօտերս մեծ պատերազմի մը պիտի ձեռնարկեն։

Պատերազմական լուրերու անցնելով, դարձեալ պաշտօնականներ կան, որոց երկուքը Բլեվնայի կողմէն Շեվքէթ փաշա քաշած է սեպ. 29 և հոկտ. 2 թուականներով։ Կծանուցանէ, թէ երբ Թէլիշ դիւղը հասանք, նոյն կողմը տեսնուած թշնամւոյն ձիաւորաց վրայ յարձակեցան մերայինք, զանոնք մինչև Բաքիթա դիւղը վանեցին, և ռուսքչկրնալով չէրքէսներուն յարձակման դիմադրել, փախան՝ սպայի մը և խել մը գաշգաներու դիակներ ձգելէն յետոյ։ Երկրորդ հեռագրովը կպատմէ, թէ Թարսիրչայի կողմը 300ի չափ ռուս ձիաւորաց և օսմանեան զօրաց մէջ պատերազմ մը ըլլալով՝ թշնամին փախաւ 150ի չափ կորուստով. և ետեւէն եկող հինգ վաշտ հետեւակն ալ ի փախուստ դարձաւ՝ ձիաւորաց ցրումն ու կորուստը տեսնելով։ Թշնամիէն, կյարէ, 20000էն աւելի խաշն, 500 արջառ գրաւեցաւ։ Հեռագիր մ'ալ Պալքանաց հրամանատար Բէուֆ փաշա քաշած է հոկտ. 1 թուականով, որով կգրէ թէ, օդերուն բացուելուն պատճառաւ թնդանօթի ու հրացանի պատերազմ եղաւ, թէ՝ ռուսք նոր ամրութիւն մ'ալ շիներ են, և թէ՝ հինգ ռուս գեղի Պոլսոյ համար ճամբայ հանուեցան։

Բաուֆ փաշա հոկտ. 2 թուով ալ հեռագիր մ'ունի, յորմէ կիմացուի թէ նոյն օրը թնդանօթի ու հրացանի պատերազմ մ'ըլլալով, թշնամւոյն կորուստը շատ կը կարծուի, իսկ այս կողմէն միայն մէկ հոգի մեռեր և 3 հոգի վիրաւորուեր են։

Պասիրէթ գրած է այս առաւօտ, թէ երկուշաբթի ռուսք Ահմէտ-Մուխթար փաշայի վրայ յարձակեր և բաւական պատերազմեր են, բայց արդիւնքն դեռ յայտնի չէ։

Դարձեալ յիշեալ լրագիրն լսեր է, թէ Դանուբի ընդհանուր հրամանատար Սիւլէյման փաշա ռուսաց հետ մէկ երկու փոքր պատերազմներ ըրեր, և յաղթող հանդիսացեր է։

Լէվընդ Հէրըլտ ալ կծանուցանէ թէ, Եդիպտոսի խտիվին որդի Հասան փաշա, 6000 եգիպտ. զօրաց հետ Վարնա դարձեր է պատերազմին դաշտէն։

Հնդկաստանի սեղանաւորք 20 միլիոն անգ. լիրա օսմանեան կառավարութեան վոխ պիտի տան եղեր, ընդ երաշխաւորութեամբ մահմետական ժողովրդեան Հնդկաստանի։

— Իսթամպուլ լրագիրն Քիւրտիստանէն եկած հրամանատարէ մը իմացեր է, թէ քիւրտ կանայք ալ զէնք կուզեն, թշնամւոյն դէմ ելնելու համար, լսելով որ Ռումելիի կողմը ռուսք մահմետական տղայքն ու կանայքը կսպաննեն։

— Մայրաքաղաքիս պարսիկ դեսպանը, իրեն տուփ մը նուիրուելուն առթիւ, այս անգամ օգոստ. Սուլթանին ներկայացած ատենը, Նորին վեհափառութիւնը օսմանեան զօրաց քաջութեան ու կրթութեան՝ և օսմանեան զինուց ընտրութեան ու յաջողութեան վրայ խօսելով, առաջարկեր է որ այսուհետև պարսից կառավարութիւնն ալ միևնոյն զէնքերը գործածէ, և կրթութեան համար ուսանողներ փոխանակ Եւրոպա ղրկելու, մայրաքաղաքս ղրկէ։

— Քաղաքային (միւլքիյէ) դպրոցին բացումն որոշուած ըլլալով՝ արդէն քննեալ աշակերտք վաղը հասարակաց կըրթութեան պաշտօնատունն երթալ պարտին։

— Պէշիքայի անդղիական նաւատորմիղին թիւն 27ի հասեր է, այս օրերս երկու զրահաւոր ալ աւելնալով։

Կըսուի, թէ այս նաւատորմիղը մօտերս Պոլիս պիտի դայ։

— Ռուսք, Սիւլէյման օսմանեան նաւատորմին բացակայութիւնը յարմար առթիւ համարելով, կըսէ Վադիթ, Սիւլէյման ռըմբակոծել սկսեր են, և այս միջոցին օսմանեան Տուլպա մ'ալ ձեռասուեր է։

— Մայրաքաղաքիս անդղ. դեսպան Մ. Լայարտ՝ որ առժամանակեայ կվարէր այս պաշտօնը, այս օրերս բոլորովին հաստատուեր է պաշտօնին մէջ՝ իւր կառավարութեան կողմանէ։

— Հունգարացւոց առ օսմանցիս ունեցած համակրութեան ցոյցերը կշարունակեն։ Այս անգամ ալ Մագօ քաղաքին մէջ գումարում մ'ըլլալով, քաղաքացի տիտղոսը ընծայեր են Ահմէտ-Մուխթար, Օսման և Սիւլէյման փաշաներուն։

— Հռոմայ Պապին կողմանէ մօտերս պաշտօնական մը մայրաքաղաքս պիտի դայ եղեր, Հասուն էֆէնտիի եղած պաշտպանութեան ու ընդունելութեան համար՝ օգոստ. Սուլթանին և Բ. Դրան շնորհակալութիւններ մատուցանելու պաշտօնով։

— Սէլանիկի գաւառական լրագիրը կգրէ, թէ Թօպրանի և Ավրէթհիսարի յոյն եպիսկոպոսը՝ իւր վիճակին 35 գիւղերէն մէկերկու տարիէ հետէ չկրցած հաւաքած առաջնորդական հասոյթը, 73 հաղար այսչափ ղրուշ, իբրեւ պատերազմական նպաստ, կառավարական դանձուն թողեր է։

— Մեր նախորդ թերթովն ծանուցինք՝ արծաթ մէճիտիյէի կիսուն և քառորդին կեղծերուն երեւան եկած ըլլա-

լը։ Երկու օր յառաջ իմացանք թէ նեն-դողք բռնուեր են Պէյօղլու. իտալացի մ'է, որ իւր կնոջը հետ այս գործով զբաղած ատենը ձեռք անցեր է. պատրաստ գտնուեր է մէճիտիյէի գումար մը և շատ մը կաղապարներ։ Քանի մ'օր յառաջ Թէփէ-պաշիի կողմը Ֆօրթօնաթօ անուն անձին սպանիչք ալ ասոնք են եղեր. սպաններ են, իմանալով որ իրենց դաղտնեաց խելամուտ եղած է։

— Առջի գիշեր, 20ի չափ պուլղարք, ձեռքերնին եռեւնին կապուած, մայրաքաղաքս բերուեցան Ֆիլիպէէն, և ոստիկանութեան դուռը տարուեցան։

— Ամսոյս 2 և 3 թուականով Սամսս կղզիէն մայրաքաղաքս քաշուած հեռագրոց նայելով՝ յիշեալ կղզւոյն մէջ գետնաշարժ է եղեր, և մինչեւ հեռագրոյն թուականը կշարունակէ եղեր։

— Առջի գիշեր Թաթաւլա գիշերապահ մը սպանուած գտնուեցաւ։ Կկարծուի, թէ նոյն կողմերը թափառող դողերն ըրած են։

Պերլինի օսմանեան դեսպանատան առաջին քարտուղար կարգեցաւ Վահան էֆէնտի։

Յիշեալ դեսպանատան երկրորդ քարտուղար անուանեցաւ՝ դեսպանատան զինուորական պաշտօնակալներէն Էսատ պէյ։

— Վիէննայի օսմանեան դեսպանատան երկրորդ քարտուղար ընտրուեցաւ՝ Թարգմանչաց դիւանին անդամներէն Շէֆիզ պէյ, երկրորդ աստիճանի երկրորդ կարգի պաշտօնատարութեամբ։

Սոյն դեսպանատան դարձեալ երկրորդ քարտուղար կարգեցաւ՝ Բեդրսպուրկի դեսպանատան նախորդ քարտուղար Միհրան էֆէնտի։

— Կայսերական պալատան գլխաւոր քարտուղար Սայիտ փաշայի, և կայսերական պալատան Ֆէրիդ ու ծովային նախարարի տեղապահ Սայիտ փաշայի պատուանշանները փոխուելով՝ առաջին աստիճանի օսմանիյէ պատուանշան տրուեցաւ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Յունաստանի կառավարութիւնն որոշեր է՝ ծովային զօրութիւնն աւելցուցնել, և մօտերս Տանիմարքայէն ու Ամերիկայէն չորս զրահաւոր պիտի դնէ։

— Ռուսիոյ կայսրը ինքնագիր նամակ մը ղրկեր է Սերվիոյ իշխանին։ Սերվիա զինուորական պիտոյից համար պայմանագրութիւններ կընէ, և Յունաստանի հետ հեռագրով կրանակցի եղեր։

— Ռումանիոյ մէջ վառօդի գործարան մը կրակ առեր և օդն ելեր է։ 16 հոգի մեռեր են այս արկածին պատճառաւ, և շատեր ալ վիրաւորուեր են։

— Աքքիրմանի (Գրըմ) մէջ ալ զօրաց պաքսիմատի գործարան մը այրեր, և 50 հազար զօրաց համար պատրաստ գտնուող ուտելիքն հրոյ ճարակ եղեր է։ Կդրեն, թէ այս հրդեհը խառուլայոյզ անձինք նիւթեր են դիտմամբ։

— Կըսեն, թէ Սերվիոյ մէջ պատերազմ չուզող կուսակցութենէ անձինք դաղտնի միաբանած են, Միլան իշխանը դահընկեց ընելու, և Գարաեորկովիչ իշխանը յաջորդեցնելու համար։

Միւս կողմանէ, կարծիք կայ, թէ պատերազմ ուզող կուսակցութիւնն ալ գոհ չէ Միլան իշխանէն, և Գարատաղի իշխանը կուզեն որ իրենց գլուխը դրնուի։ Այսպէս, եթէ ստոյգ է, երիտասարդ Միլան խիստ ձախող վիճակի մէջ գտնուած կըլլայ։

— Կգուշակեն, թէ այս տարի դեկտեմբոյ մէջ խիստ ցուրտ պիտի ըլլայ, ինչպէս եղաւ 1870ին։

— Սերվիոյ մէջ զինուորական վարչութիւն հրատարակուեր է։

— Ռումանիոյ լրագիրք գրեր են, թէ զՌուսիա ի պատերազմ դրդռող բոլոր ռուս պաշտօնակալք պաշտօնանկ պիտի ըլլան։

— Իպրայիլէն խել մը հելլեն կամաւորք Յունաստան կանցնին եղեր։

— Պասիրէթ կըսէ, թէ Ռուսիա Ռումանիայէն կխնդրէ 40 հազար զօրք սպառազինել, Պեսարաբիայէն մաս մը երկիր և դումար մը ի փոխարէն խոստանալով անոր։

Բացախ շինել

Բացախը, ինչպէս որ ամենուն յայտնի է, թթու հեղուկ մ'է, որ կերակրոց և դեղօրէից համար կգործածուի։ Ամենէն աղէկ քացախը գինիին քացախն է. քացախ շինելու համար մէկ քանի կերպեր կան, որոնք հոս երկար բարակ նըկարագրել աւելորդ համարելով՝ միայն խաղողի ջուրէ (ղէրա) շինուած քացախը պիտի բացատրեմք։ Բացախը բաց օդի, նաև վրանին գոց եղած տեղերու մէջ ալ կշինուի։ Բայց օդը միշտ տաք եղած ատեն քացախին շինութեան ձեռնարկել հարկ է. որովհետեւ քացախին գոյութեան համար օդն ու տաքութիւնը անհրաժեշտ են։ Յուրտ օդերուն քացախ ամենեւին չկրնար շինուիլ։ Առ նուազն՝ քացախին գոյութեանը համար պէտք եղած տաքութիւնը 20–30 աստիճան ըլլալ պէտք է։ Բացախին շինուելու ատեն գործածուած տակառը եթէ կաղնի փայտէ (մէշէ) շինուի, լաւագոյն է։ Տակառները պէտք է՝ երկաթեայ շըրջանակներով պատած ըլլան։

Փորձով հաստատուած է որ կաղնիէ շինուած տակառները լաւագոյն են, սակայն նորաշէն եղած ատեննին քացախին գէշ համ չտալու համար օրերով մէջը եռացեալ ջուր դնել պէտք է։ Սովորաբար քացախը գինիէ կշինուի. բայց թէ՝ շատ ծախքի և թէ՝ շատ աշխատութեան կարօտ ըլլալուն՝ ուրիշներն շինուելուն կերպը պիտի բացատրեմք, որով 10–15 օրուան մէջ—եթէ գործողութեան կատարելապէս ուշադրութիւն ըլլայ— լաւ և զօրաւոր քացախ կգոյանայ։ Սա ալ չը մոռնանք ըսելու որ ասոր համար գործածուած խաղողը պէտք է անուշ ըլլայ. որովհետեւ խաղողը որչափ շատ շաքար պարունակէ այսինքն անոյշ ըլլայ, քացախը այնքան լաւ և զօրաւոր կըլլայ։ Սոյն մեթոտին համար գործածուելիք տակառը ուղղուածին չափ մեծ կամ պըզտիկ կրնայ ըլլալ։ Գանք հիմայ քացախ շինելու մեթոտին։ Վերը ըսուածին պէս ա՛ռ մեծ կամ պզտիկ տակառ մը, որուն մէջ դիր անոյշ խաղողը ու ճզմէ, յետոյ ճզմուած խաղողէն ելած ջուրը, որ Շիրա կը կոչուի, առանց մզելու այնպէս տակառին մէջ թող։ Ինչպէս որ վերը ըսինք, սոյն գործողութիւնը օդը տաք եղած ատեն կատարել պէտք է. այսպէս մէկ քանի օր մնալեն վերջը խմորումը յառաջ գալով շիրա (գինի) կձեւանայ, ասկէ ալ վերջը կսկսի քացխիլ։ Բայց պէտք է այս միջոցին մեծ եռեռ մը առնել և տակառին մէջ խօթելով քացխած ջուրը առնել և դարձեալ տակառին մէջ պարպել. սոյն գործողութիւնը պէտք է յաճախ կատարել։ Շատ տեղեր և գըրեթէ ամենուրեք այսպէս քէպչէով առնել ու պարպելու տեղ տակառին տակի ծակէն քացախ ջուրը ուրիշ ամանի մը մէջ կառնեն և դարձեալ նոյն տակառին մէջ կպարպեն. բայց թէ՝ ուրիշ ամանի և թէ՝ աւելորդ աշխատութեան կարօտ ըլլալուն, վերը յիշուած քէբչէն գործածել աւելի նախամեծար է. ահա այսպէս այսինքն պարզաբար օդոյն տաքութեան և յաճախակի շարժման ազդեցութեամբ 10–15 կամ աւելի քիչ օրուան մէջ լաւ քացախ կգոյանայ։ Եթէ քացախին գոյութիւնը յետաձգեաց ըլլայ, մէջը քիչ մը քացախի մայր և կամ քիչ մը հաց եփելու համար գործածուած խմոր (մայա) դնելով քացախին գոյութիւնը կօգնուի։ Բացախը շինուելէն վերջը մզել և կաղնիէ շինուած տակառներու մէջ պահել պէտք է։ Մէջը կանանչ (սբրլը) ամաններու, վերջապէս Ցաճաստան շինուած (սբրլը) ամաններու մէջ պահել վընասակար է, որ ուրիշ քիմիական բաղադրութիւն մը յառաջ գալով նոյն քացախը ուտողները կթունաւորէ։ Կրնայ շիշերու մէջ ալ պահուիլ։ Բացախը թէ՝ տակառի և թէ՝ շիշի մէջ պահուի, պէտք է մինչեւ բերանը լեցնել և աղէկ մը գոցել։ Օդոյն ազդեցութեան տակ գտնուող այսինքն բերանը բաց մնացած քացախը կորդնոտի. սոյն որդերը բարակ և երկայն են որ երբեմն աչքով ալ կտեսնուին. բերանը գոց ամանի մը կէսը կամ բերնէն վար գտնուած քացախին երեսը թաղանդ մը կտեսնուի, որ հասարակօրէն քացախի մայր կկոչուի. սոյն քացախի մայրը քացախին զօրութեանը նուազելուն պատճառ կըլլայ։ Վերջապէս քացախին համն ու հոտը չը փախչելու համար պէտք չէ շատ տաք տեղ պահել, և զանի թէ՝ լոյսէ և թէ՝ երկայն ատեն օդէ զերծ պահելու է։

Հարուածներու դեղ

Կրնայ նաեւ տնական պիտոյից համար հետեւեալ կերպով քացախ շինուիլ. բայց քիչ մը ծախքի կարօտ է։ Առ 1/2 լիտր օղի՝ 14–16 լիտր ջուր, 70 կրամ ասիտ-թարթրիք, 200 կրամ շաքար, և 100 կրամ մայա, բոլորն ալ՝ մէջը կանանչ սբրլը չեղող սափորներու մէջ լեցուր և բաւական տաք տեղ մը դիր։ Այսպէս կենալով քացախը կգոյանայ որ ածուխի փոշիէ կամ հաւկթի ճերմկուցէ անցնելով մզուելէն վերջը ըստ պիտոյից գործածուելու համար կպահուի։

ԻԼԱՆ
ՊԱՊԸ ՍԷՐԱՍՔԷՐԻ

Ասաքիրի շահանէ էլպիսէ անպարբնապէ հեր մահ պիրեր բուպը թէսլիմ օլունարաք տէօրթ մահտա արգասը ա-

լընմագ վէ էսմանը մագպուղ սէնէտլերի վիրուտինտէ պէր վէճհը փէշին սիմ մէճիտիյէ եէրմի ղրուշա վէ եախօտ ֆարդը իլէ գայիմէ վէրիլմէք իւզրէ միւպայեա օլունաճագ օլան տէօրթ միլիոն արշըն էվրօփա քեարի դըրմըղը եուն էնլի շէրիտին պէհհեր արշընը սէքիզ պուչուգ փարայա վէ տէօրթ միլիոն արշըն էվրօփա քեարի դըրմըղը եուն ղայթանը պէհհեր արշընը ալթը պուչուգ փարայա օլարագ թալիպի էօհտէսինտէ օլուպ թըշրինի էվվէլը ըումինին ալթընճը բէնչէմպէ կիւնիւ գարարը գաթիսի վէրիլէճէկինտէն իթա իթմէկէ թալիպ օլան եէվմը մէղքիւրտէ տարը շուրայը ասքերիյէ կէլմէլէրի։

1 Թըշրինի էվվէլ 1877

Պապը Սէրասքէրի

—

Նանը ազիզ իտարէսի հասըլաթընտան օլարագ ֆիրուխթ օլունմագ իւզրէ մէվճուտ օլան իւչ իւզ պին դըյէ քէփէկին պէհհասը եիւզիւք քայիմէ 100 ղրուշա օլարագ պէր վէճհը փէշին վիրիլերէք օթուզ կիւնէ գատար տէյիրմէնլերտէն գալտըրըլմագ շարթը իլէ պէհհեր գըյէսի օթուզ պուչուգ փարայա օլարագ թալիպի էօհտէսինտէ օլուպ թըշրինի էվվէլը ըումինին սէքիզինճի ճումաա իրթէսի կիւնի գարարը գաթիսի վիրիլերէք ֆիրուխթ օլունաճաղընտան տահա ղիյատէ ֆիյաթլէ իշթիրասընա թալիպ օլանլարըն եէվմը մէղքիւրտէ Տարը շուրայի ասքերիյէ կէլմէլէրի։

4 Թըշրինի էվվէլ 1877

Պապը Սէիասքէրի

—

Պէշ քուլաճլըք քէպիր Գասթամունի իփի, ատէտ եէկիրմի պէշ պին, պէհհերի իւչ պուչուգ ղրուշ։

Պէշ գուլաճլըք սաղիր Գասթամունի իփի ատէտ օթուզ պին պէհհերի իքի ղուրուշ։

Գըրքլըսընտան պէլի պաղլը Գասթամունի իփի ատէտ ալթը պին պէհհերի օն ղրուշ։

Իզմիր եօրղանը ատէտ իւչ պին պէհհերի սէքիզ ղրուշ։

սէքիզ գուլաճլըգ թէրպիյէ իփի ատէտ ալթը պին պէհհերի եէթմիշ փարայ։

Պէշ գուլաճլըգ թէրպիյէ իփի ատէտ սէքիզ պին պէհհերի ալթմըշ փարայ։

Տէօրթ գուլաճլըգ Գասթամունի իփի ատէտ օթուզ պին պէհհերի էլլի փարայ։

Գանս թօփ պին, պէհհեր թօփը տէօրթ ղրուշ։

Ասաքիրի շահանէ մույթապ քօմիսիօնը իչուն թարիխի գօնթրաթօտան իթիպարէն ալթը այա թադսիմ իլէ թէսլիմ օլունմագ վէ մագպուղ սէնէտլերի վիրուտինտէ էսմանը իւզլիք գայիմէ իւզ ղրուշա օլարագ պէր վէճհը փէշին իթա գըլընմագ շարթը իլէ միւպայեա օլունաճագ պալատէ մուրագդամ սէքիզ քալէմ իփ ֆիյաթը միւրագդամէլերի իլէ թալիպի էօհտէսինտէ օլուպ թըշրինի էվվէլը ըումինին սէքիզինճի ճիւմաա իրթէսի կիւնի գարարը գաթիսի վիրիլէճէկինտէն իթա իթմէյէ թալիպ օլանլէրին եէվմը մէղքիւրտէ Տարը շուրայի ասքերիյէ կէլմէլէրի։

4 Թըշրինի էվվէլ 1877

Պապը Սէրասքէրի

—

Տէրի սաատէթտէ պուլունան պիլ ճիւմլէ գըշլա վէ խասթէխանէլերէ վէ սայիր մահալի լուղումինէ գուրբլմագ իւզրէ, պին ատէտտէն պին պէշ իւզ ատէտ գատար իւչ պոյ սաչ սոպա իլէ պու մըգտար սոպալերէ լուղումի օլան քէպիր վէ սաղիր պօրուլեր հէման իմալինէ պէտ իլէ իքմալ գըլընմագ, վէ պէհասը մաքպուղ սէնէտլերի վիրուտինտէ սիմ մէճիտիյէ եէկիրմի ղրուշա, վէ մէճիտիյէ վիրիլմէղ իսէ՝ ֆէրդի իլէ գայիմէ օլարագ պէր վէճհը փէշին վիրիլմէք շարթը վէ շէրայիթի սայիրէսի իլէ միւպայեա օլունաճաղը ճիհէթի իլէ, պունլերտէն սոպալերին մա վաղիյէ պէհհեր գըյէսի պէշ ղուրուշա, վէ քէպիր պօրունընն պէհհեր ատէտի պէշ պըչըգ, վէ սաղիր պօրունընն պէհհեր ատէտի պէշ ղրուշա օլարագ թալիպի էօհտէսինտէ օլուպ՝ թըշրինի էվվէլը ըումինին պէշինճի չարշէնպիհ կիւնի գարարը գաթիսի վիրիլէճէյինտէն՝ իմալ վէ իթասընա թալիպ օլանլերին եէվմի մէղքիւրտէ տարը շուրայի ասքերիյէ կէլմէլէրի։

4 Թըշրինի էվվէլ 1877

Պապը Սէրասքէրի

—

Ասաքիրի շահանէ սարաճխանէ անպարը ինչիւն, օթուզ պիր կիւնէ գատար ճէսթէ ճէսթէ թէսլիմ օլունարագ արգասը ալընմագ, վէ պիր նումէրօտան ալթը նումէրօյա գատար հէր գանը նումէրօտան թէսլիմ օլունուրսա՝ ալընմագ իւզրէ միւպայեա օլունաճագ պին թօփ գալըն ինկիլիզ քէթան պէղինին պիր նումէրօսընընն պէհհեր արշընը ալթը ղուրուշա, իքի նումէրօսընընն պէհհեր արշընը պէշ ղուրուշ օթուզ փարա, վէ իւչ նումէրօսընընն պէհհեր արշընը պէշ պուչուգ ղուրուշ, վէ տէօրթ նումէրօսընընն պէհհեր արշընը պէշ ղրուշ օն փարա, վէ պէշ նումէրօսընընն պէհհեր արշընը պէշ ղուրուշա, վէ ալթը նումէրօսընընն պէհհեր արշընը տէօրթ ղուրուշ օթուզ փարայա օլարագ՝ թալիպի էօհտէսինտէ օլուպ, թըշրինի էվվէլը ըումինին ալթընճը փէնչէնպիհ կիւնի գարարը գաթիսի վիրիլէճէյինտէն՝ իթասընա թալիպ օլանլերին եէվմի մէղքիւրտէ Տարը շուրայի ասքերիյէ կէլմէլէրի։

4 Թըշրինի էվվէլ 1877

Պապը Սէրասքէրի

—

Ասաքիրի շահանէ, իչուն, գումաշը իւզրինէ սիրիւլան էճզասը տարը շուրատա մահֆուզ փարչա նումունէյէ, վէ պիչիմի վէ ուղունլըղը վէ կէնիշլիկի վէ սայիր հէր պիր ճիհէթի տախի մահֆուզ պուլունան նումունէսինէ մութապըգ օլմագ, վէ թարիխի գարարտէն իթիպարէն պէշ նիհայէթ ալթը հաֆթա զարֆընտա թէսլիմ պէտ իլէ տէօրթ հաֆթատա թէքմիլ օլունմագ, վէ մագպուղ սէնէտլերի՝ վիրուտինտէ պէհասը սիմ մէճիտիյէ եէկիրմի ղուրուշա վէ մէճիտիյէ վէրիլմէղ իսէ՝ պօրսա ֆիյաթը իլէ պիլ հիսապ ֆէրդի իլէ պէրապէր գայիմէ օլարագ պէր վէճհը փէշին նիզամիյէ խաղինէսինտէն իթա օլունմագ շարթը իլէ, օթուզ պին ատէտտէն էլլի պին ատէտէ գատար միւպայեա օլունաճագ մուշամմա եաղմուրլըղընն պէհհեր ատէտի այթմըշ պէշ ղրուշա օլարագ թալիպի էօհտէսինտէ օլուպ՝ թըշրինի էվվէլը ըումինին ալթընճը փէնչէնպիհ կիւնի գարարը գաթիսի վէրիլէճէյինտէն՝ իթա իթմէյէ թալիպ օլանլերին եէվմի մէղքիւրտէ տարը շուրայի ասքերիյէ կէլմէլէրի։

4 Թըշրինի էվվէլ 1877

Պապը Սէրասքէրի

—

Ասաքիրի շահանէ լէվազիմաթը իչին, միւթահիւտլերի թարաֆլերինտէն գօնթրաթօրլերինէ մահսուպէն էլպիսէ անպարընա կէօթիւրմէքտէ օլաբգլերի հէր նէվի չուհա վէ սայիրէտէն էվրօբատան կէլէճէք քլերին կէօմրիւկտէն իսրաճընտա պալեալերի աչըլմայարագ կէօթիւրիլուպ անպարընտա անպար մէմուրը վէ մուայէնէճիլեր հաղը օլտուղը հալտէ էմանէթ մաղաղասընտա քիւշատ իտիլմէսի, վէ չայէտ իչլերինտէ աչըգ պօղուգ պալեա ղուհուր իտէրսէ գապուլ օլունմամասը, վէ մէղքիւր էմանէթ մաղաղասընտա սալիֆ եզղիքը մէմուրլեր հաղը օլմատըգճա, թիւճճարտէն գաթիէն մաղաղայա տուխուլ իտէմէմէսի, վէ իշպուչուհա վէ սայիրէ մէմուրինի միւմայիլէ յհիւմ մուվաճէհէսինտէ անալիգ իտիլմէտիքճէ անպարը մախսուսէ վաղ գըլընմամասը գատիմտէն պէրու ուսուլը միւթէխէզէսի իճապընտան օլմաղլէ՝ քէյֆիյէթ միւթէահիւտին մալիւմլէրի օլմագ իւզրէ իլան վէ իշայէ օլունմըշ տը։

4 Թըշրինի էվվէլ 1877

Պապը Սէրասքէրի

—

Ասաքիրի շահանէ անպարը իչուն տարը շուրատա մահֆուզ նումունէսի վէճհ իլէ իւզ էլլի պին ատէտտէն իքի իւզ պին ատէտէ գատար օլարագ միւպայեա օլունաճագ օլան գըրմըղը քէմէր եուն գուշաղն պէհհեր մահ գըրդ պին ատէտի թէսլիմ օլունարագ արգասը ալընմագ վէ մագպուղ սէնէտլերի վիրուտինտէ սիմ մէճիտիյէ եէկիրմի ղուրուշա, վէ մէճիտիյէ վէրիլմէղսէ՝ ֆէրդի իլէ գայիմէ օլարագ էսմանընն նըսֆը փէշին վէ նըսֆը տիկէրի օն պէշ կիւն միւրուրինտէ վիրիլմէք իւզրէ, պէհհեր ատէտի եէտի պըչըգ ղուրուշա օլարագ թալիպի էօհտէսինտէ օլուպ՝ թըշրինի էվվէլը ըումինին ալթընճը փէնչէնպիհ կիւնի գարարը գաթիսի վիրիլէճէյինտէն՝ իթա իթմէյէ թալիպ օլանլերին եէվմը մէղքիւրտէ Տարը շուրայի ասքերիյէ կէլմէլէրի։

4 Թըշրինի էվվէլ 1877

Պապը Սէրասքէրի

—

ՏՆՕՐԷՆ ԵՒ ՏԷՐ
Հ. Ս. ԱԼԱՃԱՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐ. Ս. Ղ. ՊԱՐՏԻԶՊԱՆԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐ
Ռիզա փաշայ խան թիւ 3